

ГЕНДЕРНА ПАРАДИГМА ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

2017'5

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гендерна парадигма освітнього простору

5' 2017

Заснований
у січні 2015 року

Виходить два рази на рік

Кривий Ріг
2017

З М І С Т

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ

Говорун Тамара, Кікінежді Оксана	
Гендерна «матриця» української педагогічної думки.....	8
Гришак Світлана	
Стандарти рівності жінок і чоловіків Ради Європи як нормативно- правова основа розвитку гендерної освіти в країнах пострадянського простору	16
Дороніна Тетяна, Іванова Вікторія	
Гендерна експертиза навчальної літератури: нормативно-правовий аспект	21
Кравець Володимир	
Теоретичні проблеми сексуальної педагогіки в Україні	27
Стребкова Юлія	
Роздуми про своїх, чужих та інакших.....	34

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Вихор Світлана	
Шлюбна мораль українців та росіян у X – XIX ст.: ми різні.....	45
Гончаренко Олена	
Гендерний аналіз статево-рольового виховання учениць жіночих шкіл в 1943–1954 рр.	53

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДИТЯЧИЙ САДОК – ШКОЛА – ВНЗ

Гречин Ірина	
Шкільна система підготовки учнівської молоді до виконання батьківських обов'язків у Німеччині: досвід та перспективи	62
Жирська Галина	
«Прихована» дискримінація у змісті шкільних підручників з біології	69
Кізь Ольга	
Підготовка юнацтва до шлюбно-сімейних стосунків в контексті формування гендерної культури	76
Костюк Ольга	
Соціальне партнерство «школа – родина – громада» у запобіганні насиллю над жінками та дівчатами в Канаді	89

УДК [141.72+305](045)

к. філос.н., доц. Ю.В. Стребкова, (КПІ ім. Ігоря Сікорського)

РОЗДУМИ ПРО СВОЇХ, ЧУЖИХ ТА ІНАКШИХ

Анотація

У роботі розглянуто гендерний вимір сучасного геополітичного становища України. Використано інтерсекційний підхід для аналізу інформаційного контексту, особлива увага приділена процесам формування та поширення ідеології. Філософська рефлексія торкається питань створення та розвитку концептів «іншого» та «інакшого». Для аналізу використані інформаційні повідомлення, що транслювались в електронних ЗМІ на українську аудиторію у 2011-2016 роках.

Встановлено актуальні для сучасного ідеологічного простору вектори інтерсекційної взаємодії, зокрема виділені гендерний та релігійний вектори. Досліджено загрози поширення релігії і небезпеки виходу її за межі власне релігії.

За форматом, робота є філософським есе - результатом суб'єктивного бачення панорамності життя.

Ключові слова: ідеологія, біополітика, інтерсекційність, стать, гендер, гендерні аспекти безпеки.

Постановка проблем гендерної освіти та виховання у загальному вигляді нерозривно пов'язана із багатогранністю біосоціальних проявів людського буття. Зв'язки традицій та ідеологій із важливими науковими чи практичними завданнями освіти неможливо з'ясувати без соціально-філософської рефлексії. Разом з тим, широкий спектр характеристик, за якими розрізняють людей, спонукає досліджувати перетини векторів інтерсекційності, враховуючи історичний розвиток. Для освіти, як процесу самовідтворення соціокультурної основи суспільства, завжди були актуальними аксіологічні аспекти, які часто є зчепленими з релігією. А. Девіс у класичній роботі «Жінки, раса, клас»

наводить приклади переслідування церквою прихожанок, що читали лекції про рівність [3]. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що роботи, у яких започатковано розв'язання проблеми контексту освіти, зазвичай не охоплює гендерних аспектів ідеологічної безпеки, які є актуальними з огляду на геополітичне становище сучасної України.

Отже, чому саме гендер? Люди різняться за різними ознаками біологічного характеру: вік, стать, раса. Реально існують ці та інші об'єктивні відмінності біологічного характеру, які можна з'ясувати, зафіксувати та підтвердити. Наприклад, група крові: незалежно від перерахованих ознак, всіх людей можна поділити всього на 4 категорії за групою крові. У свою чергу за наявністю у крові білка Макаки Резус можна поділити всіх людей на дві групи за резус-фактором або відповідно на 8 у поєднанні з групою крові. Можна поєднати будь-які інші ознаки, адже люди різних рас бувають старими та молодими і діти бувають різної статі. Група крові та резус-фактор не змінюються протягом життя людини. До ХХ століття змінити анатомо-фізіологічну стать було неможливо, прояви ж інших генетично детермінованих ознак, наприклад колір волосся чи відтінок шкіри, можна змінити досить легко. Проте, не лише за біологічними ознаками можна поділяти людей. Соціально-культурні відмінності: клас, релігія та політичні переконання, хоча і є набутими, але можуть виступати важливими соціо-диференційними ознаками. Ці характеристики є штучно створеними і не можуть бути визначені у лабораторіях за допомогою аналізів чи вимірів, можуть бути приховані, а у разі необхідності, відносно легко набуті чи змінені за допомогою певного ритуалу. Також є ряд ознак як то: етнічна належність, розумова повноцінність та інвалідність (повносправність), що не належать однозначно до двох вищезазначених груп відмінностей. Сексуальна орієнтація є саме такою, біосоціальною за змістом, характеристикою людини.

Сексуальність загалом, є тісно пов'язаною як зі статтю людини, так і з гендером. Важливо, що стать – це комплекс об'єктивно існуючих біологічних ознак репродуктивного характеру, що поділяє особин виду *Homo Sapiens* на

самиць та самців – жінок та чоловіків відповідно. Ці анатомо-фізіологічні ознаки є генетично детерміновані, але становлять всього 1/46 від загальної кількості хромосом людини, тобто лише 2,17%. У свою чергу, кожна людина є біологічно та генетично унікальною – розбіжність генотипу 100%, що можна підтвердити аналізом ДНК, специфічним малюнком райдужки ока, особливою будовою вух та відбитками пальців. Але саме статевим двом відсоткам можна надати надзвичайного значення і вибудувати цілу систему розбіжностей – гендерних відмінностей. Отже, гендер можна розглядати як штучно сформований набір соціально-культурних характеристик, які вважаються нормативними для тієї чи іншої статі. Звісно, гендер відсутній у тварин і формується у людини в процесі соціалізації. Фактично, гендер є лише соціально-рольовим статусом тієї чи іншої статі у певному суспільстві чи групі людей. Гендерні відмінності не лише різняться у певних етнічних та соціально-культурних групах, але й змінюються з плином часу, як у ході історії, так і житті конкретної людини. Проте, прихильність до певної гендерної системи надає ареолу природності особливому набору характеристик. Еклектично вихоплюються бажані на даний момент риси конкретних чоловіків та жінок і проектується на більшість, при цьому нехтуються принципи системності та науковості. У ході створення гендерної нормативності причинно-наслідкові зв'язки можуть відкидатись, цілеспрямовано ігноруватись або викривлятись. Тоді виникають такі феномени як навчена немічність, віктимна поведінка, стокгольмський синдром та ін. Розподіл на людей, які відповідають гендерній нормативності (цисгендер) і «неправильних інших» ускладнює аналіз гендеру як абстрактного поняття, а на практиці робить гендерну систему нестійкою. Оскільки жіночність та мужність (фемінність та маскулінність) поза межами вторинних статевих ознак є штучно сконструйованими, порожніми поняттями, у масовій свідомості виникають такі феномени як “жіночий чоловік” чи “маскулінна жінка”. Такі відхилення у сприйнятті людини, не на основі її унікальності, а у залежності від суб'єктивних вражень про образи абстрактних жінок та чоловіків, на практиці можуть обернутися серйозними проблемами

для конкретних людей, які не відповідають ідеям панівної гендерної групи. При цьому апологети збереження існуючої гендерної системи, чи системи домінування за іншою ознакою, визначають поняття традиції, прихильники ж радикальних змін – створюють нову традицію, вибираючи з історії розвитку бажані фрагменти.

Процеси, у результаті яких на основі певних розбіжностей вибудовується ієрархія, не раз відтворювались в історії людства. Розглядаючи масштабні події, що відбувались у Європі зі становленням християнства на розпаді Римської імперії та у часи боротьби з єретиками у середньовіччі, можна стверджувати, що існує певна діалектика розвитку ксенофобних ідей та практик. Закономірним наслідком таких процесів можна вважати: знищення конкурентної групи групою, яка займає панівне становище, боротьба з відхиленнями від гендерного стандарту та фізична ліквідація тих, хто підриває саму концепцію нормативної групи. На нашу думку, ці процеси мають шанси повторитись найближчим часом.

Незважаючи на свою штучність, порівняно з біологічною складовою саме гендер, а не стать, вирішує долю сучасної людини. Так, у випадках, пов'язаних із помилками акушерської статі, зазвичай змінюють біологічну стать людини відповідно до гендеру (раніше це називалось “стать виховання”). Зазначимо, що не лише ставлення до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (СОГІ) є предметом маніпуляцій і призводить до серйозних соціальних деформацій. Якщо акцентувати увагу на розбіжностях людей за віком – виникає ейджизм, СОГІ – сексизм, за національністю – нацизм та ін. Проте ознака, покладена у основу розподілу людей та належності їх до певної групи може бути загалом міфічною, синтетичною, штучною. Фашизм Третього рейху використовував концепт “Арійської раси”. Зрозуміло, що серед існуючих рас (європеїдна, монголоїдна, негроїдна) такої немає. Світлоокі блондини без видимих фізичних вад були титульними представниками новоствореної «раси». Комплекс ознак був сформований так, щоб можна було виділити візуально людей-носіїв. Гени, що детермінують такі характеристики є рецесивними: при схрещуванні

«арійців» з іншими ці гени не проявляються у фенотипі та згодом втрачаються у популяції. Отже, для фашизму набуває особливого значення концепт “чистоти крові” та розробляються практики посиленого контролю за репродукцією та особливого використання сексуальності. Перед антропологами постало завдання підкріпити науково, вірніше засобами природничих наук, ідеологічний концепт вищості особливої арійської раси. Але це завдання є невирішуваним у принципі, неможливим апріорі, а самі ж вожді Третього рейху жодним чином не підходили під характеристики еліти арійців. Такий конфлікт є показником хибності теорії, але у 30-40 роках XX ст. світогляд пересічного німця прагнув до міфів більше, ніж до доказової бази. Процвітали окультні салони та вчення Блавацької, гадалки, маги, цирк потвор, проституція; практикувались спіритичні сеанси, вживання кокаїну та «польоти на золотому драконі». Швидко перетворити такий «кисіль» на згуртовану націю можна було за допомогою розподілу на «своїх» та «ворогів».

Єврейська община тих років у Німеччині не лише була помітною, але й мала ряд переваг у способі життя, який жорстко регламентувався. Християнська релігія є авраамічною, тобто базується на єврейських святих книгах і визнає особливий статус богообраності євреїв. У наслідку, концепт богообраності однієї групи, вищості її над всіма іншими, сприйнявся більшістю католицького та протестантського населення нормально, як і смиренність, покірність та підпорядкування одних людей іншим. Ідеологічний базис ксенофобії: принцип розподілу на «своїх» та «інших» як ворогів запозичено саме з релігії. «Хто не з нами – той проти нас» стверджує Євангеліє від Матвія. Проста перемога над ворогом не дає бажаного статусу, лише знищення надає такої жаданої обраності та вищості. Знищення у таборах смерті мільйонів євреїв та просто «відмінних від арійців», не лише відкинуло ідею створення вищої богообраної раси (нації) на століття, але й відвернуло дослідників-теоретиків розробляти тематику виникнення, формування та розвитку небезпечних ідей у сфері біополітики.

Зауважимо, що чим більш унікальний концепт “свого”, тим по відношенню до більшого переліку характеристик «чужих» група буде нетолерантною. Розмаїття людства лежить у основі різної інтенсивності утисків та різного рівня толерантності. Абсолютно нетолерантним можна бути лише до ворога. Дивлячись сучасні фантастичні фільми, впадаєш у дивний стан: різноманітні антропо- і зооморфні істоти та роботи воюють і вмирають за різні ідеї та форми життя, використовуючи неймовірні технології. Лише гендерні ролі залишаються надзвичайно примітивними і незмінними! Поза межами фантастики, ворог є людиною, а отже є носієм людських якостей, що притаманні багатьом “своїм”. Нацисти у 1939 році для євреїв окупованої Польщі увели обов'язкове носіння жовтої зірки. Жовті зірки для всіх євреїв, незалежно від віку та статі – маркування та виділення групи для посилення певних відмінностей і створення розподілу. За біологічними ознаками практично не можливо відрізнити євреїв з поміж інших. Під виглядом арійського немовляти тиражувалось, як виявилось, зображення єврейської дівчинки сім'ї Левінсонів. З цієї ж причини багато дітей, що видавались за неєврейських було врятовано, а практика сепарування не спрацювала у Данії, коли зірки Давида вдягли більшість населення. Проте, як ми зазначали, люди різняться і за іншими характеристиками, тож для знищення людей за ознакою сексуальної орієнтації, наприклад, довелося розробити мітку рожевого трикутника.

Хоча незмінною стратифікаційною ознакою серед людей йде стать, але цей рожево-блакитний розподіл повсякчас доповнюється іншими кольорами та відтінками. Загалом, людей можна вбивати за різні кольори: можна знайти та актуалізувати будь-яку ознаку, яка перетворить свого на ворога. Спільним для всіх людей є лише належність до людського роду. Роду, який майже винищив усіх співрозмірних своєму виду ссавців у дикій природі. У процесі становлення людства дитинчата грались тваринками, на тварин полювали, забивали та вживали у їжу, використовували для розваг та видовищ, кастровану скотину застосовували як знаряддя у господарській діяльності. Часи тотемізму минули,

хижаки вже не становлять загрози людині, а мисливство не забезпечує базову потребу у харчуванні, саме тому у ставленні до тварин сучасна людина проявляє якості загальнолюдського характеру.

У світі альтернатив. Співіснування загалом, передбачає толерантність різного рівня терпимості до широкого спектру ознак та проявів. Теоретики виділяють різні ступені проявів (не)толерантності у суспільстві та вимірюють їх за шкалою Олпорта, шкалою соціальної дистанції Богартуса, за шкалою Олпорта-Вернона-Ліндсея вимірюють ціннісні орієнтації. Дослідники зазначають, що спільноти секулярно-раціональної культури є більш толерантними порівняно з традиційними. Європейські цінності обов'язково включають високий рівень толерантності. Прогрес, матеріальний добробут, секулярний тип культури притаманні європейському суспільству є привабливими для людей з інших регіонів з низьким рівнем міжособистісної довіри та нетерпимістю до інакомислячих. У той же час радикальні ісламісти знову ставлять під сумнів універсальність прав людини. Російський автор зазначає, що лідери Національного фронту Франції визнають, що «масова імміграція являється однією з головних небезпек сучасного французького суспільства і боротьба з нею є національним пріоритетом» [8]. Така ситуація мала свою передісторію, влучно названу Марфою Скорик «французьким сценарієм».

У багатьох країнах Європи після другої світової війни означився дефіцит робочих рук як у сфері виробництва, так і на непрестижних низькооплачуваних роботах. Робота у сфері послуг, як то мити туалети та доглядати за лежачими хворими, не дає бажаного чоловіками статусу чи влади. З багатьох варіантів вирішення цієї соціальної проблеми найефективнішим був би шлях емансипації, адже жінки становлять приблизно половину трудового потенціалу. Та випустити на ці роботи жінок означає, що дружини зможуть отримувати за «хатню» роботу кошти і будуть не так мазохістично радісно виконувати таку роботу у приватній сфері як обов'язок. Традиційний сімейний розподіл зачіпає поняття підпорядкування та зміст жіночого призначення поряд із високим

покликанням людини. Ідея емансипації підриває самі засади патріархального розподілу на чоловіків-людей та жінок – особливої, протилежної їм, групи. Задля збереження традиційного, але не продуктивного гендерно-рольового розподілу, Франція пішла шляхом залучення до сфери обслуговування та виконання некваліфікованих робіт мігрантів з країн Maghreb (Туніс, Марокко, Алжир), бувших франкомовних колоній Африки. Відбувся наплив трудових мігрантів інших рас, релігії, переконань, цінностей та традицій, але здебільшого чоловіків: “своїх” за базовим – гендерним розподілом. Згодом ситуація змінюється: світову славу здобувають теоретики французького фемінізму, а жінки з країн, що зазнають на собі багатовекторної інтерсекційної дискримінації є цільовими групами міжнародних проектів Франції. Надзвичайно цікавими для досліджень у інтерсекційній перспективі є французькі президентські та парламентські вибори 2017 року.

Цікавим у цьому зв’язку є також, свого роду, соціальний креатив у Швеції, який можна визначити як позитивну інтерсекційність. І якщо інтрсекційність теоретики зазвичай розглядають у контексті дискримінації, то культурне розмаїття у поєднанні з гендерною рівністю можна вважати позитивною інтерсекційною практикою. Основу розмаїття Швеції становили іммігранти з різних країн світу, причому часто дискриміновані на батьківщині за різними ознаками, включаючи СОГІ. Проте секулярним жителям Швеції складно зрозуміти, що за якими б ознаками не існувала дискримінація чи толерантність – сучасна світова релігія може перекривати всі інші відмінності. Всі, окрім СОГІ, адже саме існування чоловічої гомосексуальності викликає агресію представників більшості релігій. На особистісному рівні людина з відмінною від більшості СОГІ має конфлікт, але може стати “своїм” і “особливим” за новим переліком ознак, наприклад ЛГБТ-християнином. [7] Християнська релігія втрачає свої позиції у конкуренції з ісламом і стає більш толерантною у ставленні до особливих характеристик своїх майбутніх прихожан. Проте таке розмаїття розмиває моноліт релігії.

“Шведський експеримент” побудови суспільства розмаїття з рівними можливостями, позбавленого дискримінації за будь-якою ознакою, в тому числі і СОП, триває. Однією із його складових є максимальна толерантність та неагресивність. Карл Поппер (Karl Popper) визначив «парадокс терпимості»: необмежена терпимість повинна привести до нетерпимості. З'ясування такого роду закономірностей та встановлення об'єктивних причинно-наслідкових зв'язків входить до кола завдань соціальної філософії [5, с. 92-98]. Не приховуючи своєї прихильності до позитивізму, зазначимо, що наразі у соціально-гуманітарній сфері накопичуються невирішені задачі інтерсекційного характеру. На нашу думку, притаманний сучасній філософії «накип» безглузвих ідей у поєднанні із підтримкою неперевіраних та абсурдних гіпотез не дає змоги вирішити ці проблеми на теоретичному рівні. На практиці, це може призвести до системних суспільних деформацій і соціально-політичної кризи у світовому масштабі. Релігійні фундаменталісти, расисти, сексисти і радикальні націоналісти повсякчас намагаються перефарбувати різнобарвну європейську ідею у коричневі кольори фашизму. Маніфест Брейвіка та проект «Новий Єрусалим» є цікавим джерелом для дослідження таких проявів нетолерантності за різними ознаками. Важливо, що саме представники Кримсько-Татарського Меджлісу звернули увагу на загрозу, яку несе світові “Русский мир”¹. «Грузії, Вірменії, Азербайджану, Молдові, сьогодні Сирії та Україні. Хто буде наступним – це лише питання часу. Допоки міжнародна спільнота не об'єднається, допоки не буде спільно боротися з нацистською ідеологією?»².

По праву руку від іншого світу: “Православие Русского мира”. «Русский мир» об'єднує ліві і праві політичні сили проти всього, що не входить, на думку російських ідеологів, до поняття «традиційні цінності та духовні скрепи». Під час проходження служби у армії багатонаціонального народу, серед солдат вживалися звертання: «хохли», «ари», «айзери», чукчі, «чучмеки» та ін. і лише

¹ Тут та надалі російські джерела цитуються мовою оригіналу зі збереженням лексики.

² <http://hromadskeradio.org/ru/2015/12/10/polzuchiy-russkiy-mir-pereselency-predstavili-kartu-rossiyskoy-agressii>

росіяни зневажливо називали всіх інших «чмо не русское». Особливість та вищість російського «старшого брата», який знову намагається зібрати ненависних сусідів у Союз, є гарячою темою у соціальних мережах. Тоталітарні держави та авторитарні режими загалом мало схильні до толерантності та намагаються убезпечити себе від будь-якої критики. Проте сучасні соціально-культурні процеси значно складніші за простий розподіл на своїх і чужих. Через принципи, критерії поділу і ставлення до «інших» нормативна титульна група проявляє справжні, а не задекларовані інтереси. Набір різних векторів у ідеології “Русского мира”, за якими відбувається розподіл на «своїх» та «чужих», доволі стабільний протягом останніх 15 років і обов’язково включає етно-національний вектор (поєднання рашизму, та українофобії), релігійний (ортодоксальність) і вектор сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Вороги Росії обов’язково пов’язані за цими векторами: «появилась переписка российского активиста ЛГБТ-движения Николая Алексеева с представителями Госдепартамента США, которые отметили его вклад в организацию митинга «в поддержку прекращения российской агрессии против Украины.»³.

У Росії повсякчас намагаються заборонити будь-яку несанкціоновану урядом активність та персонально ліквідувати ворогів православ’я. "Никому не удастся остаться в стороне. Потому что, бездействуя, вы пособничаете врагу" [6]. Авторитет духовних лідерів, які формують ставлення до життя та смерті у межах релігії, полегшує вибір застосованих до «інших» та «чужих» практик. Середньовічні тортури до ворогів віри, хрестові походи та війни за гроб Господній або газові камери для євреїв є прикладами фанатичного нівелювання цінності життя заради ідей. Характерно, що у СРСР науково-технічний прогрес 60-70х років XX ст. співпав із послабленням репресивної системи: закриттям багатьох виправних таборів, зменшенням переслідувань дітей «ворогів народу» та інших «неблагонадійних». Виведення гуманітарної тематики на високий теоретичний науковий та філософський рівень унеможливило бездумне знищення людей на практиці, а от віра у потойбічне

³ <http://sevastopol.su/world.php?id=81730>

краще або страшніше життя може значно полегшувати спричинення смерті собі чи іншим людям. Як і у часи інквізиції чи нацистської Німеччини, міфологізований світогляд сучасних «духовних» росіян створює умови для маніпулювання та пропаганди антигуманних ідей. Зниження інтелекту та відсутність критичного мислення уможливорює «веру людей в гомеопатію, акупунктуру, страх перед ГМО і прививками, неприязнь еволюції і секс-меншинств»⁴. Активісти руху «Семья, любовь, Отечество» починаючи з 2009 року борються із «загрозами» ювенальної юстиції, гендерної експансії, та посмертного донорства.⁵

Можливість того, що «Русский мир» стане просто частиною світової культури є, на нашу думку, сумнівною тому, що за суттю цей концепт є нетерпимим до проявів будь-якої «несвоєї» культури. Фанатично релігійний «Русский мир» схожий з радикальним ісламським ІДІЛом у знищенні культури, до якої торкається. Популярні нині комісії по захисту традиційних цінностей та моралі є доказами цьому⁶. У фашистській Німеччині також створювалися комісії на чолі з Й. Геббельсом та А. Циглером до завдань яких входила боротьба з «виродженою» культурою та ліквідація морально розбещених ворогів «правильної» культури. Будь-яке сучасне дійство, як то виставка не погоджених режимом Путіна художників, виступ «Pussy Riot», Pokemon GO або діяльність екологів сприймається православними росіянами як «осквернення почуттів віруючих». Так, православні активісти «Народного Собору» вимагали заборонити анатомічну виставку⁷, під тиском релігійних рухів у Санкт-Петербурзі <http://lenta.ru/news/2015/04/29/registryoffice/> закрили ЗАГС, де восени 2014 року був зареєстрований шлюб між жінкою та трансгендером⁸. При цьому ікони, псалми та храми на честь політиків сприймаються доволі шанобливо. Монопольне право на істину та недосяжність для критики поширюється не лише на божество, а й на представників релігійної спільноти.

⁴ <http://www.corpus.ru/press/asya-kazanceva-internete-kto-to-neprav-gazeta.htm>

⁵ <http://www.narodsobor.ru/about/ns/news/28090-pokazat-vragam-semi-chto-nas-mnogo-i-my-ediny>

⁶ <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/3637/LGBT-propaganda-report-RUSSIAN.pdf>

⁷ <http://www.pravmir.ru/pravoslavnyie-aktivisty-potrebovali-zapretit-anatomicheskuyu-vyistavku-v-peterburge/>

⁸ <https://lenta.ru/news/2015/04/29/registryoffice/>

На сьогодні церковні служителі фактично є недоторканні для світських законів: вони не платять податки, можуть на свій розсуд обмежувати права та свободи інших громадян, ігнорують правила дорожнього руху. Отже, будуть ще довго тривати нападки на журналістів, що викривають неосяжні статки церковників, науковців, що заторкають теми біополітики, освітянок і гендерних дослідниць, ЛГБТ-активістів. Відсутність соціальної справедливості у суспільстві релігія «компенсує» своїм прихильникам нагородами у потойбічному житті.

“Глибоке занепокоєння” та гендерний клоніт безпеки. Духовні скрепи «Русского мира» не оригінальні і шукають підтримки у релігійних ортодоксів всього світу. У 2012 році на 21-ій сесії Ради з прав людини Генеральної асамблеї ООН Росія ініціювала прийняття резолюції про захист традиційних сімейних цінностей, яка фактично заперечує концепцію різних форм сім'ї, зокрема ЛГБТ-сімей. Православ'я «Русского мира» як будь-яка правовірна (ортодоксальна) течія прагне вивищитись за рахунок нетерпимості до будь-яких відхилень від догми нормальності. Цікаво, що захист традиційних цінностей входить до воєнної доктрини Росії [2]. Відповідно, толерантність становить загрозу Росії та належить до сфери безпеки і захисту російських інтересів. «Достигла ли былая предосудительность той степени толерантности, за которой – точка невозврата? Вопрос не праздный. Это угроза национальной безопасности»⁹.

Геополітичне становище у сучасній Європі та перманентний конфлікт між українською ментальністю і духовними скрепами призвели до того, що Україна, стала театром, де розігралась прем'єра «Русского мира». В Україні не дослухались прогнозів філософів-науковців (І. Лосєвва, В. Каспрука, С. Грабовського та ін.), які проаналізувавши політику Путіна-Медведєва та звернувши увагу на паралелі з Німеччиною 1934 року, у 2008-2010 роках описали сценарій, за яким відбулось сучасне вторгнення Росії в Україну. Проте, подібно тому як в Україні багато хто не міг повірити у ці прогнози, так у сучасній Європі пересічні громадяни не відчувають загрози толерантному європейському світу. Сучасні порушення повітряного простору знаходять

⁹ http://www.narodsobor.ru/events/demography/25477-krizis-semi--groznyj-priznak-koncza-vremyon#.VreZ6D_DhC0

відповідну реакцію світової спільноти, але й ідеологічні інтервенції «Русского мира» до європейського інформаційного простору потребують уваги. Інформаційний вплив на «своїх» у Росії жорстко регламентується, а діяльність по інформаційному впливу, що підриває духовні традиції визначається воєнною доктриною як «Основные внутренние военные опасности» [2].

Окрім Європи, ідеологічно небезпечною є ситуація у Туреччині – країні, що подібно Україні, має одну, спільну з агресором релігію: православ'я в Україні та іслам у Туреччині. Росія виступає світовим захисником «традиційних» релігійних цінностей по всьому світу. На теренах України під егідою російського православ'я у 2010-2013 роках був розгорнутий масштабний проект анти-гендер, відбувся візит Патріарха Кирила до Папи Римського, у 2017 році Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВЦіРО) відкрито виступила проти ратифікації Україною Стамбульської конвенції. [4] Отже, і у Європі можна очікувати посилення релігійних наступів проти прав людини за 5-10 років.

Росія представила у ООН заявку на розширення своїх володінь у Північному Льодовитому океані. Викликають зацікавлення дивні фото Патріарха Московського з арктичними пінгвінами, які на нашу думку, є певним заграванням зі світовою спільнотою і покликані скомпенсувати враження від жорстокості вбивства білої ведмедиці на острові Врангеля. Примітно, що знаючи тепле ставлення українських воїнів до тварин, проросійські бойовики в АТО часто маскують вибухівку за допомогою тварин. Як ми зазначали, ставлення до тварин важливе для сучасної людини: з тваринами людину поєднує життя. У конкретної людини та у різних етнічних чи релігійних групах через ставлення до тварин формується і «тренується» прояви гуманізму та ставлення до життя загалом. Прибічники Януковича, що вибудовували репресивний режим в Україні, мали за культ полювання як вбивство заради розваги. У народу відбиралися лісові угіддя і влаштовувались полювання, які ставали предметом особливої гордості. Нещасні випадки на полюванні з вбивствами людей не могли завадити ритуалу долучення до «своїх» через

розправу над «іншими живими». Зрозуміло, що згуртованою у такий спосіб правлячою верхівкою, рішення про розстріл мирних протестувальників Революції Гідності приймалось без вагань.

Репресії режиму Путіна до екологів¹⁰ та вбивство вибухівкою ведмедиці, яке так шокувало світову спільноту, проте вважається цілком нормальним для традиційних росіян, є на нашу думку, свідченням готовності значної частини населення Росії до вбивств. Можна стверджувати, що російське населення з початку 2010 року було готове вмирати за «правильні» ідеї «Русского мира». Відповідно, отримання зараз звісток про смерть російських військових в Україні не буде такою шокуючою для їх сімей.

Занепокоєння викликає збільшення активності догхантерів та справи з притулками для тварин в Україні. Населення європейських країни, де збереглась традиція вбивства заради розваги: Фарерські острова в Північній Атлантиці (належать Данії)¹¹ та Іспанія (корида) може бути вразливим щодо втягнення до участі у збройних конфліктах. Проте можливість далеко не завжди реалізується: лідером по від'їзду молоді для бойових дій на боці Ісламської Держави є Франція. На нашу думку, перехід до агресивних дій відбувається лише у разі накладання гендерного вектору на релігійний. «Іслам живе за законом шаріату і ніколи не визнає жодну з форм світського товариства»¹². Цікавим у цьому контексті є повідомлення у ЗМІ про знайдені у Франції під Перпиньяном трупи овець, які були згвалтовані і вбиті¹³.

Готовність до загарбницького нападу, на нашу думку, має гендерні маркери. Гендерна диференціація є первинною, базовою, модельною для всіх дискримінацій. Базовий гендерний розподіл на світ чоловіків-людей і жінок – особливих істот, помічників людини лежить у основі будь-якого розподілу на «своїх» і «чужих». Гендерний розподіл також дозволяє створювати (конструювати) розбіжності всередині групи та вибудовувати ієрархію серед «своїх». Тож група людей, що планує агресивне вторгнення, як то бойовики

¹⁰ <http://www.radiosvoboda.org/content/news/27443261.html>

¹¹ <http://tsn.ua/svit/krivavi-tradiciyi-daniyi-hlopchiki-schorichno-vbivayut-950-delfiniv-schob-stati-doroslimi.html>

¹² <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/234/29.pdf>

¹³ <http://metatv.org/>, <http://www.informator.news/frantsiyu-shokuvaly-mihranty-yaki-gvaltuyut-i-vbyvayut-vivts/>

ІДІЛу, Талібану або Русского мира буде всіляко посилювати гендерну ієрархію всередині своєї спільноти. Посилювати аж до мізогінічних практик¹⁴¹⁵. Саме вивищуючись і розпоряджаючись «своїми жінками» чоловіки певної соціально-культурної спільноти відчують правильність ставлення до «інших».

На нашу думку, Україна була модельною країною для розгортання тактик «Русского мира» через дестабілізацію до війни. Вимоги європейських іммігрантів аналогічні з донбаськими. «Радикальні арабські кола висувують такі вимоги: визнати арабську мову в якості другої офіційної мови; усі вказівники доріг і назви вулиць писати двома мовами; у районах, де більшість населення – араби, ввести навчання арабською мовою; зробити вивчення арабської мови обов'язковим в усіх школах Франції» [1, с. 32-43]. Міжкультурний діалог може тривати десятиліттями. Як праві, так і ліві сили можуть по черзі набувати у цьому процесі політичний капітал. Генералізація багатовекторного соціального конфлікту, нашу думку, обов'язково має гендерну складову. Традиційно високий соціальний статус українських жінок конфліктував з традиційними цінностями російського православ'я. Саме пряме фізичне насильство щодо жінок, на кшталт Врадіївських подій в Україні чи масових зґвалтувань у Німеччині, є важливим свідченням критичного порушення соціальної стабільності і вказує на початок соціально-політичної катастрофи: готовності населення до незворотного руйнування суспільства та його соціальних структур.

Військовій агресії чи вторгненню завжди передують тривала ідеологічна підготовка по згуртуванню «своїх» та дробленню громадянської ідентичності «ворогів». Сучасні традиціоналісти об'єднуються під девізом «Показать врагам семьи, что нас много, и мы – едины!»¹⁶. Як правило, відбувається загострення ксенофобії: актуалізація етнічної, релігійної належності, перевербовування правих та лівих сил для розпалювання класової та расової ворожнечі. Постає питання, що саме, свідчить про перехід групи до агресивних загарбницьких

¹⁴ <http://www.rosbalt.ru/main/2014/07/24/1295992.html>

¹⁵ <http://www.rosbalt.ru/federal/2016/02/08/1487725.html>

¹⁶ Официальный сайт движения «Народный собор» <http://www.narodsobor.ru/about/ns/news/28090-pokazat-vragam-semi-chto-nas-mnogo-i-my-ediny#.VuVybeZAuDQ>

дій? На нашу думку, маркером є значне посилення гендерної дискримінації та посилення репродуктивного тиску у середовищі агресорів. Перехід від подвійного морального стандарту до насильства та каліцтв «своїх» жінок готує ненависть та агресію до «ворогів» і свідчить про готовність до нападу на «інших».

Зауважимо, що ніяке ставлення до жінок не є маркером можливості звірств та нелюдського поводження зі «своїми» – чоловіками-воїнами. Розподіл на своїх та чужих у даному випадку має декілька перетинів. Базовий гендерний розподіл об'єднує проти інакшого і згуртовує на основі комплексу маскулінних ознак. Щоб перейти до нелюдських катувань слід переступити через подібність і схожість маскулінності, сформованої на основі міжгендерних розбіжностей. На нашу думку, маркером готовності до тортур «своїх як воїнів» є ставлення до геїв, котрі сприймаються як чоловіки – зрадники «своїх». Насилля щодо геїв є маркером того, що до ворогів-чоловіків можуть застосовуватись тортури, зокрема сексуального характеру. Застосування каліцтва геніталій є для воїнів проявом найвищого ступеня ненависті до подібних собі, тож свідчить, що агресивні дії можуть поширюватись, але не посилюватись, і як правило, йдуть на спад, оскільки викликають серйозний внутрішній конфлікт і падіння так званого військового духу. Подібно до того як гендерна дискримінація є модельною для дискримінації за іншими ознаками, ставлення чоловічої моносоціальної спільноти воїнів до гомосексуалів може бути і показником толерантності загалом та гуманізму військових. Тож, перехід від мови ненависті до фізичних нападів на представників ЛГБТ і поширення серед молоді, у межах захисту духовних скреп, проекту «Оккупай-педофілія» є дуже небезпечним показником вкрай нестабільної, загрозливої ситуації. Загалом, зазначені проблеми виходять за межі гендерної освіти та формування гендерної культури молоді. Діалектика розвитку розглянутих ідей та практик дає змогу прогнозувати подальший супротив впровадженню гендерного компоненту в освіту. Під загрозою також, можуть опинитись наукові дослідження соціально-гуманітарної сфери, загалом.

Роботи з гендерних досліджень безпеки нечисленні та зосереджуються здебільшого на наслідках збройних конфліктів для вразливих груп. Звісно, філософські роздуми не можуть входити до воєнних доктрин та інструкцій з нацбезпеки, але можна стверджувати, що ігнорування гендерної складової може призвести до негативних наслідків у майбутньому. Подальші дослідження соціально-філософської складової гендерної безпеки допоможуть сформулювати проблему на рівні загрози, а не наслідків та сприятимуть профілактиці конфліктних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В. Диалектика миграционных процессов Франции: взгляд сквозь призму политической культуры / В. Васильев, Т. Киселева // Культура: Управление, экономика, право. – 2006. – № 1. – С. 30– 37.
2. Военная доктрина Российской Федерации [текст]. — [10 Січня 2015 р.] — Режим доступу: <http://www.rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>
3. Девис А. Женщины, раса, класс: Пер. с англ./Общ. ред. Д. А. Лисоволика; Предисл. Я. Н. Засурского.— М.: Прогресс, 1987.— 280 с.
4. Зустріч із Всеукраїнською радою церков // Вісник Міжфракційного депутатського об'єднання «Рівні можливості», № 13, березень 2017. м. Київ, — 13 с.
5. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т. 1: Чары Платона. Пер. с англ., под ред. В. Н. Садовского. — М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. — 448 с.
6. Послесловие // Проект Россия – 3. Третья книга. Третье тысячелетие. Без автора. Москва, 2009 [текст]. — [12 Грудня 2011 р.] — Режим доступу: http://www.x-libri.ru/elib/none_002/00000206.htm
7. Стребкова Ю. Інтерсекційна стигматизація: феномен квір-духовності в Україні // Українознавчий альманах. Випуск 20. – К: «Міленіум+», 2017. – 108 с. С. 102-108

8. Стрельцова В. Франция и проблема интеграции мигрантов / В. Стрельцова // Мировая экономика и международные отношения. – Сентябрь 2005. – No 9. – С. 67 – 75.

Аннотация

В работе рассмотрено гендерное измерение современного геополитического положения Украины. Для анализа информационного контекста гендерного образования использован интерсекционный подход. Особое внимание уделяется процессам формирования идеологии. Философская рефлексия касается вопросов создания и развития концептов «другого» и «иного». Для анализа использовались информационные сообщения, которые транслировались в электронных СМИ на украинскую аудиторию в 2011-2016 годах.

Установлены актуальные для современного идеологического пространства векторы интерсекционного взаимодействия, в особенности наложение религиозного и гендерного векторов. Исследовано угрозы распространения религии и входа ее за пределы собственно религии.

По формату работа представляет собой философское эссе – результат субъективного видения панорамности бытия.

Ключевые слова: идеология, биополитика, интерсекционность, пол, гендер, гендерные аспекты безопасности.

Annotation

Julia Strebkova. Thinking about fellows, strangers and different ones.

Article deals with gender dimension of geopolitical situation in modern Ukraine.

Intersectional method is applied to analyze informational context of gender study. Special attention is on forming and spreading the ideology. Philosophical reflection concerns the matters of creating and development of concepts of another and different. Informative messages broadcasted in digital media for Ukrainian audience in 2011–2016 are used for analysis.

It is remarked that in modern conditions, consequences of local conflicts are not far from now and can have global character. Vectors of intersectional interaction, actual for modern ideological space, have been researched. Special attention had been focused on interaction of gender and religious vectors. Threats of spreading of religion, risks of its exceedance beyond religion itself.

This paper has a format of philosophical essay – the result of subjective vision of life panorama.

Key words: ideology, biopolitics, intersectionality, sex, gender, gender aspects of security.

Summary

Julia Strebkova. Thinking about fellows, strangers and different ones.

Article deals with gender dimension of geopolitical situation in modern Ukraine. This article is about doing intersectional analysis and how to practise intersectionality in gender study and ideologies research.

Intersectional method is applied to analyze informational context of gender study. Special attention is on forming and spreading of the ideology. Philosophical reflection concerns the matters of creating and development of concepts of another and different. Informative messages broadcasted in digital media for Ukrainian audience in 2011–2016 are used for analysis.

It is remarked that in modern conditions, consequences of local conflicts are not far from now and can have global character. Vectors of intersectional interaction, actual for modern ideological space: gender, race, and class, have been researched. Special attention on interaction of gender and religious vectors, has been focused. There are studies of set of different vectors ideology of "Russian world", which is the division into "us" and "them." This list is fairly stable over the past 15 years and must include ethno-national vector (combination Rashism and Ukrainophobia), religious (orthodoxy) and vector of sexual orientation and gender identity (policy of hate,

directed against of genderqueer and non-binary identities and process of violence directed against women). Threats of spreading of religion, risks of its exceedance beyond religion itself: clericalized education, science, philosophy, politics and law in this context cannot fully perform their functions.

This paper has a format of philosophical essay – the result of subjective vision of life panorama.

Key words: ideology, biopolitics, intersectionality, sex, gender, gender aspects of security.